

**BOSNALI ŞAİR MUSA ÇAZİM ÇATIÇ'IN
DENEMELERİNDE TÜRK EDEBİYATI ŞAİRLERİ
THE POETS OF THE TURKISH LITERATURE IN THE
CRITICAL ESSAYS OF MUSA ÇAZİM ÇATIÇ**

Melinda BOTALİĆ

Dr. Öğr. Üyesi., Tuzla Üniversitesi, Felsefe Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

melindabotalic@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-5622-1134>

ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi | ETU Journal of Social Sciences Institute

S.12, Nisan | April 2021, Erzurum

e-ISSN: 2717 - 8706

Makale Türü | Article Types : Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Received Date : 07.03.2021

Kabul Tarihi | Accepted Date : 22.03.2021

Sayfa | Pages : 96-104

<http://dx.doi.org/10.29157/etusbed.892495>

<https://dergipark.org.tr/etusbed>

This article was checked by

iThenticate

BOSNALI ŐAİR MUSA AZIM ATIĆ'İN DENEMELERİNDE TŪRK EDEBİYATI ŐAİRLERİ

Melinda BOTALIĆ

ETŪ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ETŪSBED), S. 12, Nisan 2021, Sayfa: 96-104

ÖZ

Bosna'da okurların ve edebiyat eleřtirmenlerinin zamanın toplumsal, siyasi ve kültürel şartlarına uygun olarak Avrupa edebiyatına yönelmiř olduđu bir dönemde, önce Safvet Beg Bařađić, ardından Musa azim atić Dođu dillerinde yazılan edebiyata karřı oldukça sönmüř olan ilgiyi yeniden canlandırmıřtır. Dođu dillerine ve özellikle de TŪrk diline ve dođal olarak da TŪrke yazılan eserlere karřı Safvet Beg Bařađić ve Musa azim atić öncülüđünde bařlatılan yeniden yöneliř hareketi, edebi bir yaklařım olmanın ötesinde kültürel ve siyasi bir alt yapı tařımakla da önemlidir. Bosna Hersek'in en saygın Őairlerinden biri olan atić 1878'de dođar, 1915'te ölüř. 1898 yılında ilk defa İstanbul'a gider ve orada 1 yıl kalır. Ardından, 1902'de eđitim amacıyla tekrar İstanbul'a giderek dönemin ünlü medresesi olan Numune-i Terraki Mektebi'ne yazılırsa da çok geçmeden bařka bir liseye geçer, ancak maddi destek bulamadıđı için ertesi yıl Bosna'ya dönerek Saraybosna'da Őerrî Hukuk Okulu'na kaydolur. Bosna Hersek'te pek çok dergide yazı yazmıř ve editörlük yapmıř olan atić, özellikle denemelerinde hem klasik dönem hem de yeni TŪrk edebiyatı Őairleri hakkında deđerlendirmelerde bulunur. Bu çalıřmada ünlü Bosnalı Őair Musa azim atić'in denemelerinde bahsettiđi TŪrk Őairleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Deneme, TŪrk edebiyatı, Bosna Hersekli Őairler, evirme.

THE POETS OF THE TURKISH LITERATURE IN THE CRITICAL ESSAYS OF MUSA AZIM ATIĆ

ABSTRACT

In a period when readers and literary critics in Bosnia turned towards European literature in accordance with the social, political and cultural conditions of the time, first Safvet Beg Bařađić and then Musa azim atić revived the faded interest in literature written in Eastern languages. The reorientation movement initiated under the leadership of Safvet Beg Bařađić and Musa azim atić against eastern languages, especially Turkish languages and works written in Turkish naturally, is not only a literary approach but also important to carry a cultural and political infrastructure. atic, one of Bosnia and Herzegovina's most respected poets, was born in 1878 and died in 1915. He went to Istanbul for the first time in 1898 and stayed there for a year. Then, in 1902, even if he was enrolled in 'Numune-i Terraki Mektebi, the famous madrasah of the period, going to Istanbul again, he soon entered another high school, but since he could not find financial support, the following year, he returned to Bosnia and was enrolled in Sharri Law School in Sarajevo. He wrote and edited many magazines in Bosnia and Herzegovina.

Keywords: Essay, Turkish literature, Bosnian poets, translation

Giriş

XIX. yüzyılın sonlarına doğru Bosna Hersek'te teşekkül eden edebiyat dünyasında birçok şair ve yazar yetişmiştir. Ancak bu şair ve yazarların önemli bir kısmı devrin modasına uyup daha çok Avrupa eksenli bir edebi anlayış benimsemiş ve eserlerini bu doğrultuda yazmışlardır. Musa Çazım Çatiç, bir deneme yazarı olarak, Doğu dillerinde yazılmış edebiyatla yoğun bir şekilde ilgilenmeye başlayan ilk Bosna Hersekli yazarlardan biridir. Çatiç'in denemeleri edebiyat tarihi bakımından da yadsınamaz bir öneme sahiptir. Zira onun denemelerinde yer bulan şairler hem Türk edebiyatı hem de Bosna Hersek edebiyatının geçmişi ve zamanın toplumsal yapısı ile kültürel şartları hakkında fikir sahibi olunmasını sağlamaktadır.

Kendisine ilham veren tasavvuf şairlerini okuyucuya tanıtmaya isteği doğrultusunda, deneme bir edebi tür olarak Çatiç'in ilgisini çekmiştir. Çatiç, denemelerinde yalnızca biyografik bilgiler vermekle kalmaz. Yazarın odak noktasını oluşturan Türk şairlerinin hayatları ve eserleri ile ilgili derin bilgisi de dikkat çekicidir. Bu denemelerden yola çıkarak Çatiç'in eğitimi ve tasavvuf bilgisi hakkında fikir sahibi olmak da mümkündür.

Çatiç'in divân şiiri çevirileri, geleneksel divan edebiyatı, özellikle de mısralar arasındaki kafiye ve vezin nizamı ile ilgili bilgisinin ne denli derin olduğunu göstermektedir. Bunun dışında, Çatiç bu bölgede yaşayan okurlara 1839 Tanzimat dönemi ile birlikte başlayan toplumsal ve kültürel dönüşüm sürecini kapsayan yeni dönem Türk şiirini de tanıtmaya çalışmıştır. Çatiç'in özel ilgi gösterdiği alanlardan biri de Türk edebiyatındaki kadın şairlerdir. Bunun temel nedeni oldukça kuvvetli bir İslami geleneğe sahip bir ülkede erkek şairlerle eşit şekilde estetik değere sahip şiirler kaleme alan Müslüman kadını tanıtmaya isteğidir. Yazar bir başka dile çevirilmesi oldukça güç olan divan şiirlerini eşsiz bir kabiliyetle Boşnakça'ya çevirirken, çağdaş şairleri de önemsiz geçmemiştir.

1. Musa Çazım Çatiç

Musa Çazım Çatiç 12 Mart 1878'de Bosna Hersek'te doğmuştur. Modriça'ya yakın küçük bir kasabada ilköğretimi bitirmiş, babasının ölümü ardından tekrar evlenen annesiyle birlikte Teşanj kasabasına taşınmıştır. Orada berberlik zanaatını kalfa olarak öğrenmeye çalışmış ve akabinde medreseye kaydolmuştur. Teşanj Müftüsü Mesut Efendi'den Türkçe, Arapça ve Farsça öğrenen Çatiç, 1898 yılında ilk defa İstanbul'a gidip bir sene boyunca orada kalmıştır. Bosna'ya döndüğünde üç sene Tuzla ve Budapeşte'de askerlik görevini ifa etmiş, 1902'de tekrar İstanbul'a dönüp devrin ünlü medresesi

Numune-i Terakki Mektebi'ne yazılmışsa da çok geçmeden başka bir liseye geçmiştir. Ancak maddi destek bulamadığı için ertesi yıl Bosna'ya dönerek Saraybosna'da Şerrî Hukuk Okulu'na kaydolmuştur. Bosna Hersek'te pek çok dergide yazı yazmış ve editörlük yapmıştır. Veremden hastalanıp 6 Nisan 1915'te Teşanj'da hayatını yitirmiştir.

2. Musa Çazim Çatiç'in Denemeleri

Çatiç'in denemeleri, edebiyat tarihi bakımından yadsınamaz bir öneme sahiptir. Zira onun denemelerinde yer bulan şairler hem Türk edebiyatı hem de Bosna Hersek edebiyatının geçmişi ve zamanın toplumsal yapısı ile kültürel şartları hakkında fikir sahibi olunmasını sağlamaktadır. Denemeler, şairin şahsi görüşlerini ve Türk edebiyatı ve Doğu edebiyatlarına dair eleştirel bakış açısını ortaya koyması bakımından önemlidir. Çatiç'in denemelerinde Türk edebiyatı ile ilgili yoğunlaştığı iki odak nokta klasik Türk edebiyatı¹ ve yeni Türk edebiyatıdır.² Böylece Çatiç, bir deneme yazarı olarak belli bir şairin eserlerinin yarattığı kültürel ve tarihi şartları tanıtmaya, ilgi odağını oluşturan her şairin şiirlerine eleştirel bir bakış açısı getirmeye ve bunu şiirlerini çevirerek onaylatmaya gayret etmiştir. Pek çok edebiyat tarihçesine göre Çatiç'in en başarılı yazısı olarak görülen *Mistisizm ve Perslerin Türk Şiirine Etkisi* adlı denemesi, onun tasavvuf hakkındaki bilgisini de ortaya koymaktadır. Bu çalışmasında Türk edebiyatında farklı tarikatlar yoluyla yayılmış olan tasavvuf kavramı üzerinde durur ve ilk mutasavvıflarla sonraki dönemlerde gelen tasavvuf ehli arasındaki farklara değinir. Çatiç, Türk edebiyatına duyduğu ilgi sebebiyle denemelerinde dört asırlık bir zaman dilimine yayılan geniş bir şair yelpazesini tanıtmışsa da bunlar ne yazık ki yeteri kadar ilgi görmemiş ve bu yüzden ihmal edilmiştir.

Mistisizm Yunan köklü bir kelimedir. Anlamı ise sır, esrar, gizemli, garip bir inanç; insanların Tanrı ile bağ kurması demektir. Aynı anda da ruh hastalığı, tuhaf hayaller kurmak ve mistik dünyaya geç etmek demektir. Genelde mistisizm (ilm-i tasavvuf) iki manalı olmak demektir; bir şeye iç ve dış manayı (mana-i zahiri, mana-i batini) vermek; daha açık olmak

¹ Eski Türk edebiyatı şairleri ile ilgili şu denemeleri yayınlanmıştır: *Türk Şairlerinin Öncüsü: Fuzulî (16. yüzyıl)* [Behar IX/1908-08; 9, 141-144.], *Bağdatlı Ruhî ([16.yüzyıl]* [Gajret V/1912; 9/10, 132-136.]), *Şair Nefî ([16-17. yüzyıl]* [Biser II/1913- 15; 11, 167-169.]), *Osmanlı Şairi Galib-Dede ([19. yüzyıl]* [Biser I /1912; 7, 124-128; 8, 155-159; 9,173-176.]), *Ziya Paşa'ya Dair Birkaç Kelam ([19.yüzyıl]* [Gajret V/1912 11/12, 165-169.]).

² Yeni edebiyatıyla ilgili eleştiri yazıları ise şunlardır: *Kipovi (Temasil)* (Biser I/1912-13; 8, 165-166.), *Haluk'un Defteri* (Gajre IV/1911; 13/14, 201-203.), *Kaçak Geceler* (Biser I/1912-13; 4, 68-70.), *Gizli fğanlar* (Behar VIII/1907-08; 4, 64) i *Türk şaire Nigar* (Behar VIII/1907-08; 7, 104-106.)

gerekirse mistisizm bir şeye felsefi anlamı, gerçek anlamı vermek ve aynı anda tasavvufi şairin düşündüğü anlamını katmak demektir (Çatić, 1968: 90).

Yazar, zamanın okuruna XVI. yüzyıldan başlayarak çağdaşı Tevfik Fikret'e kadar uzanan bir tür Türk edebiyatı kesiti sunmuş, bu sayede bu görece uzun zaman aralığında Türk edebiyatı içerisindeki gelişmeleri ve çalkantıları ortaya koymaya çalışmıştır. Bu denemelerden bazıları, seçilmiş şair ve yazarların hayatları ve eserleri üzerinde derin bir araştırmanın ürünü olarak ortaya çıkarken bazıları ise okurlara Türk edebiyatı eserlerini tavsiye amacıyla yazılmış tanıtma niteliğindeki yazılar olmuştur. Darko Tanasković, Lamija Hadžiosmanović, Vojislav Maksimović gibi bölgedeki tarihçi ve edebiyat eleştirmenlerinden kimileri Çatić'in denemelerini yüzeysel bulmuştur. Eleştirmenler, onun eserlerini eleştirel bakış açısından yoksun olduğu, abartılı övgülere yer verdiği ve fazlasıyla subjektif oldukları için eleştirmişlerdir (Bkz. Maglajlić, 1980).

2.1. Çatić'in Denemelerinde Bahsi Geçen Divan Şairleri

Klasik edebiyat şairleri söz konusu olduğunda Çatić'in henüz sağlığında "Sultânü's-Şuarâ" ünvanını almış olan Bâkî hakkında değil de onun çağdaşı Fuzûlî hakkında yazmış olması dikkat çekicidir. Öyle görünüyor ki Çatić akli değil kalbiyle hareket etmiştir. Zira Fuzûlî'nin zorluklarla geçen hayatı şairimizde empati duygularını uyandırmış, zenginlik ve ihtişam içinde üreten Bâkî'ye yönelmesini engellemiştir. Ona göre Fuzûlî aynı zamanda klasik Türk şiirinin de kurucusudur. Şairin Türk milleti üzerinde çok derin bir tesiri söz konusudur. Bundan dolayı da klasik Türk şiiri sahasında yetişen bütün şairlerin üzerinde Fuzûlî'nin etkisini görmek mümkündür. Çatić'e göre Fuzûlî, aynı zamanda yaşadığı devrin özelliklerini şiirlerine yansıtan ayna pozisyonundaki bir şairdir.

Fuzûlî Türk şiirinin kurucusudur. Onun şiirleri tüm Türk milleti tarafından bilinmektedir. Bunu Fuzûlî'nin ondan sonra gelen şairlerin bıraktığı etkisinden anlamaktayız. Şair şiirlerinde tüm gördükleri ve duyduklarını yazmaktadır. O yüzden bir şairin yazdığı şiirleri aslında o şairin yaşadığı yüzyılın aynasıdır. Fuzûlî bu kutsal şairlik görevini çok iyi anlamış ve şiirlerine aktarmıştır (Çatić, 1968: 17)...

Fuzûlî'nin diğer şairler tarafından pek önemsenmediğini dile getiren Çatić'e göre Fuzûlî buna önem vermeyerek ondan sonra gelen Türk şairlerine yol göstermeye çalışmıştır. Devamında Çatić, Fuzûlî'yi 'gazel şairi' olarak tanıtmakta ve özellikle gazellerin ona şöhret getirdiğini söylemektedir:

Gazelerinde ne bir kelime eksik ne de fazladır. Her gazel en güzel ezgilerden kuran büyüleyici bir bestedir. Gazeldeki ritim ve her beyitten hissedilen aşk özlemi gök ahenki gibi gözümüzün önünde oynuyor sanki (Çatiç, 1968: 17).

Bohem ve maceraperest bir hüviyete sahip olan ve Çatiç'in "Osmanlı edebiyatının en etkileyici zatı" olarak tasvir ettiği şair Rûhî pek çok özelliği ile Çatiç'e benzemektedir. Çatiç Rûhî ile ilgili denemesinde onun en tanınmış eseri olan *Terkib-i Bend'*den de bahsetmektedir. Eserin üzerine Şeyh Galip ile Ziya Paşa'nın nazire yazdıklarını da ifade eder. *Terkib-i Bend'*in estetik olarak çok başarılı olduğunu vurgulayan Çatiç, bu eserden kendi fikrine göre en ilginç mısraları getirmekte ve Rûhî'yi hem şair hem de insan olarak okuyuculara tanıtmaktadır. Çatiç'e göre Rûhî'nin karakter yapısı olarak en belirgin özelliği iktidar sahibi insanlara yaranmak gibi bir çabasının olmaması ve her ne kadar farklı ekonomik sınıflara tâbi olsalar da insanları insan olarak kabul etmesidir.

Rûhî'nin bu eseri aslında onun felsefesinin özünü içermektedir: hayatındaki tüm maddi şeylere değer vermemesi ve devlet işlerindeki yüksek kademedeki insanlara ironik bakış açısı, zenginlik ve fakirlik, meşhur olmak ve tanınır olmak, sevgi ve nefret, şans ve şansızlık. (...) Ruhi her şeyden çok üst kademedeki insanlara yaranmaktan nefret ediyor. Onun için tüm insanlar zengin ya da fakir aynı ve değerlidir (Çatiç, 1968: 35-36).

Çatiç XVII. yüzyılın "aykırı" divan şairi Nef'i hakkında da 1913 yılında "Şair Nef'i" başlıklı bir yazı kaleme almıştır. Şiirlerinde sert ve sözünü sakınmayan ve her şeyden önce bir hiciv ustası olarak tanıtılan şair, dili ustalıklı kullanmış olan ve Çatiç'in ifadesiyle şiirleri daha önce görülmemiş renk ve tonlarla dolu bir şairdir.

Osmanlı edebiyatında en güzel kasidelerini yazan şairin adı Nef'i'dir. Aynı zamanda hiciv konusunda da çok beceriklidir. Mizah dolu beyitlerinde hiciv ustası olduğunu göstermiştir. Önemli devlet adamlarının işledikleri kötü şeyler hakkında hicviye yazmıştır. Sonradan ise kendini tamamen hicve adayın şair, gerekli olmadığında bile şiirlerinde çevresindeki hemen hemen herkes hakkında kaba söz ve ironiye yer vermiştir. Onun bu kaba ve sert sözlerinden babası bile kaçınmazdı (Çatiç, 1968:100).

2.2. Çatiç'in Denemelerinde Bahsi Geçen Modern Şairler

Musa Çazım Çatiç, denemelerinde klasik Türk şairlerinin yanı sıra kendi döneminde yetişen yeni Türk edebiyatı şairlerine de yer vermiştir. Çatiç'in denemelerinde en çok verdiği yeni Türk edebiyatı şairlerinin başında Tevfik

Fikret gelmektedir. Bilindiği üzere Servet-i Fünun edebiyatına mensup olan Tevfik Fikret, devrin ünlü ve önemli şairlerinden biridir. Çatiç, Tevfik Fikret'in 1911 yılında *Haluk'un Defteri* adıyla yayımlanan ikinci şiir kitabı hakkındaki eleştiri yazısını, kitabın çıkmasından bir ay sonra *Gayret Dergisi*'nde yayımlamıştır. Bu eleştiri, Çatiç'in dönemin Türk edebiyatına, özellikle de Tevfik Fikret'in edebiyat alanındaki çalışmalarına ne kadar vakıf olduğunu ortaya koymaktadır. Tevfik Fikret, Servet-i Fünun edebiyatının en etkili şairlerinden biri olarak Çatiç üzerinde oldukça büyük bir etki bırakmıştır. Nitekim Çatiç, Fikret'in pek çok şiirini dilimize çevirerek onları Boşnak edebiyatına kazandırmıştır.

Tevfik Fikret ile ilgili kaleme aldığı yazısında da onun Tevfik Fikret'e olan hayranlığı açık bir şekilde görülmektedir. Çatiç'in Fikret ile aynı dönemi paylaşması ve bir dönem İstanbul'da bulunmuş olması (1898-1899/1902-1903) onun Fikret'in Türk edebiyatındaki öneminin ve modern Türk şiirindeki etkisinin farkında olduğunu göstermektedir. Çatiç'in bu kısa yazısında Tevfik Fikret'i "asil ve mükemmel bir insan" olarak tanımlaması ve Fikret'in "Bir An-ı Huzûr" adlı şiirini "Kardeşim Çazım'e" diyerek adaması bu iki şairin şahsen de tanıştığını akla getirse de doğru ve gerçekçi olan görüş, Türkolog ve Osmanist Ljubinka Rajković'e ait olan 'Fikret'in iyi dostu, Tanin dergisini birlikte kurduğu Hüseyin Kazım'a adanmıştır' olduğudur (Hadžiosmanović, 1980 :135). Çatiç'e göre Tevfik Fikret, Türk şiirine yeni bir soluk getirmiş ve bu yeni perspektiften devrin bütün şairleri etkilenmiştir. Bundan dolayı da dönemin şairleri Tevfik Fikret'i modern Türk şiirinin kurucusu olarak görürler.

Fikret her ne kadar Osmanlı şiir dili, form ve tekniğini tekrak gündeme getirmiş olsa da şiirlerinde duygusallığı işlemiştir. Fikret şiirleriyle Türk şiirine yeni unsur, yeni fikir ve dünyaya yeni bir bakış açısı getirmişti. Onun şiir sütünde bugünkü Osmanlı şairlerinin düşünce ve duyguları yıkanıp temizlenmiştir. Bu şairler ise Fikret'i modern Türk şiirinin kurucusu olarak görmektedir (Çatić, 1968: 25).

Çazım Çatiç'in Tevfik Fikret dışında denemelerine konu ettiği devrin diğer bir Servet-i Fünun şairi –daha sonra Fecr-i Âti'nin kurucularından- Faik Âli Bey (Ozansoy)'dir. Çatiç'e göre yeni nesil Türk şairlerinden birisi olan Faik Âli Bey, düşüncelerini ve duygularını gizleyen romantik bir şairdir ve bu gizlilikten kaynaklanan belirsizlik ve muğlaklık onun en belirleyici özelliğidir. olarak nitelendirdiği ve bu belirsizliğini ve muğlaklığını onun en belirleyici özelliği olarak gördüğü yeni nesil Türk şairlerinden birisidir. Ona göre Faik Âli'nin şiiri kendine has özellikleri olan hayallerle yüklü bir karakter yapısı

göstermektedir. Öte yandan bu şiirlerdeki olağanüstü çağrışım dünyası insanı kendine has bir imgesel dünyaya götürür.

Faik Ali'nin şiirlerinde özel bir kalp atışı hissedilir. Bu şair, şiirlerinde çok güçlü bir şekilde hayallerini tasvir eder. Şairin kötümserliği dahi çok özel ve sıcak bir hüviyet taşır. Aslında o, şiirlerindeki keder ve üzüntüyü gözlerimizin önünde güzel bir resim gibi canlandırmaktadır. Bu şekilde okuyucuyu bu dünyadaki hayatından imgelerin dolaştığı ayrı bir dünyaya götürmektedir (Çatiç 1968:407).

Çatiç Jön Türk hareketi mensubu olan Abdullah Cevdet Bey (1869-1932) ile ilgili bir yazı da kaleme almıştır. Ancak Cevdet Bey'in hayatını ve şiirini oldukça yüzeysel bir şekilde değerlendirmiştir. Abdullah Cevdet Bey'in *Gizli Figanlar* adlı şiir kitabının kısa tanıtımı, şairin hayatından bazı detaylarla tamamlanmıştır. Diğer taraftan Çatiç Türk şairleri ile ilgili sadece değerlendirme yazıları yazmamış; onlara ait kimi kitapları da tanıtma yoluna gitmiştir. Çatiç, 1912'de *Biser* dergisinde Türk şair Hüseyin Siret'in³ *Kaçak Geceler* adlı şiir kitabını kısa bir makale ile tanıtmıştır.

Çatiç'in denemelerinde Osmanlı dönemi kadın şairlerinin farklı bir yeri vardır. Kadın şair Nigâr Hanım hakkındaki makalesinde Çatiç, ilerlemek ve eğitilmiş olmayı hedefleyen bir milletin her şeyden önce, onun deyimiyle "kadın topluluğunu eğitmeye ve geliştirmeye" gayret göstermesi gerektiğini belirtir. Bu ilk cümleden yola çıkarak Çatiç'in edebiyat ve sanat söz konusu olduğunda oldukça geri planda olan Müslüman kadınına ne kadar değer verdiği çıkarımı yapılabilir. Yazar, Osmanlı'nın son 30 yılda bu bakımdan kendisini oldukça geliştirdiğini ve genç kadınların eğitim gördüğü pek çok okulun açıldığını kaydetmiştir. Çatiç bu makalesinde Fatma Aliye, Nigar Hanım, Mihrünisa⁴ ve diğer Türk kadın şairlerden bahsederek onların dünya var oldukça yıldız gibi parlayacaklarını savunur. Bu kadın şairler arasında Çatiç, özellikle iyi eğitilmiş ve Türk edebiyatı çevresinde saygın bir yeri olan Fatma Aliye'nin tartışmasız yeteneğini vurgularken, makalesinde, onun hakkındaki düşüncelerinden ziyade çok saygı duyduğu Nigar Hanım hakkında değerlendirmeler yapar ve metnin devamında Nigar Hanım'ın şahsi hayatı, gördüğü eğitim ve bilime olan aşkından söz eder. Çatiç ayrıca bu kadın şairin Türk sınırları dışında da

³Asıl adı Hamdullah olup, şair olarak Hüseyin Siret adını kullanmış, Cumhuriyet'in kurulmasından sonra soyadı kanunu ile birlikte ismine Özsever soyadını eklemiştir.

⁴*Fatma Aliye* (1862-1936), *Nigâr Hatun* (1866- 1918), *Mihriünisa* (1864-1943[söz konusu olan 15. yüzyılda Mihrî mahlası ile yazan kadın şair Mihrunnisa değil, Abdülhak Hamid'in kız kardeşidir.]

tanındığını, Rus, Fransız, İngiliz, Alman, İtalyan ve Macar gazetelerinde ondan bahsedildiğini vurgular.

Bugünlerde bu saygıdeğer ve iyi eğitim görmüş hanımın okumuş ve herhangi bir, edebiyatı takip eden Müslüman bir Osmanlı beyefendisinden farkı yoktur. Kendisi yeni Doğu'nun en büyük kadın şairidir. Bu yüzden ben de değerli 'Behar' okuyucularına Nigar Hanımın hayatı ve çalışmalarını tanıtmaya; bu büyük Müslüman kadını anlatmaya karar verdim (Ćatić, 1968: 10).

Sonuç

XIX. yüzyılın önemli Boşnak yazarlarından olan Musa Çazım Çatić, İstanbul'a gelmiş ve bir dönem burada kalmıştır. Hem İstanbul'da kalması hem de Türk edebiyatına olan ilgisinden dolayı yazılarında sık sık Türk şairlerine yer vermiştir. Bir yandan Türk şairlerinin eserleri ile ilgili eleştiriler yazan Çatić, diğer taraftan da kimi şairlerin yeni çıkmış olan kitaplarını tanıtmıştır. Bununla da yetinmeyen Çatić, Türk şairlerine ait şiirleri de çevirmiştir. Bu çevirilere dayanarak, Çatić'in Türkçeye oldukça hâkim olduğunu ve çevirilerinde divan şiirinin vezin ve kafiye sistemine tamamen vakıf kişiye has bir özgürlükle hareket ettiğini söyleyebiliriz. Çevirilerinde ise önce şairane bir tavır, sonrasında bir tercüman edası gösterir. Çatić, esas araştırma konumuz olan denemelerinde bir yandan klasik Türk şairleri ve onların şiirlerini değerlendirirken diğer taraftan kendisiyle aynı dönemi paylaşan Servet-i Fünun dönemi şairleri ile kadın şairlerden de bahsetmiştir. Klasik Türk şairlerinden Fuzûlî, Bağdatlı Rûhî, Nef'i gibi şairlerin şiirleri ve edebi şahsiyetleri üzerinde görüşler beyan etmiştir. Ancak Türk edebiyatına dair en büyük mesaisini yeni Türk edebiyatı şairleri için harcamıştır. Tevfik Fikret, onun en beğendiği şairlerin başında gelmektedir. Çatić, Türkçe şiir yazan kadın şaireleri de ihmal etmemiş ve başta Nigar Hanım olmak üzere başka kadın şairelerden de denemelerinde bahsetmiştir. Çazım Çatić'in bütün bu edebi faaliyetleri, Batı'dan gelen etkilere ve süregelmiş çalkantılara rağmen Türk edebiyatının bıraktığı silinmez izleri ve koparılamaz bağları taşıyan Boşnak edebiyatındaki Türk edebiyatı etkisinin gözlemlenmesi bakımından son derece önemlidir. Musa Çazım Çatić gibi bir usta şair, ölümünden yüz yıl sonra bile bize kimsenin reddedemeyeceği ve bizden koparamayacağı gerçekleri öğretmektedir.

Kaynakça

Begić, Midhat. (1998), 'Ćatićeva razdjelnost', *Bošnjačka književnost u književnoj kritici*, Sarajevo: Alef, 78-87.

Ćatić, Musa Ćazim. (1968), *Sabrana djela II (Izvorna proza-prevedena proza)*, hazırlayan: Abdurahman Nametak, Teşanj: Narodni univerzitet.

Ćatić, Musa Ćazim. (2002), *Pjesme, prepjevi, eseji*, hazırlayan: Enes Duraković, Sarajevo: Preporod.

Daşcıoğlu, Yılmaz. (2006), 'Boşnak Şair Musa Kazım Ćatić'in Gözünden Türk Edebiyatı', *İlmî Araştırmalar*, 22, 65-81.

Kazaz, Enver. (1997), *Musa Ćazim Ćatić- književno nasljeđe i duh moderne*, Teşanj: Centar za kulturu i obrazovanje.

Maglajlić, Munir. (1980), *Zbornik radova o Musi Ćazimu Ćatiću*, Sarajevo: Institut za jezik i književnost u Sarajevu-Odjeljenje za književnost.

Maksimović, Vojislav. (1980), 'Smjerovi književnokritičkog interesovanja M. Ć. Ćatića', *Zbornik radova o Musi Ćazimu Ćatiću*, Sarajevo: Institut za jezik i književnost u Sarajevu-Odjeljenje za književnost, 105-115.

Memija, Minka. (1980), 'Musa Ćazim Ćatić- prevodilac s arapskog jezika', *Zbornik radova o Musi Ćazimu Ćatiću*, Sarajevo: Institut za jezik i književnost u Sarajevu-Odjeljenje za književnost, 115-129.

Nametak, Fehim. (2007), *Pojmovnik divanske i tesavvufske književnosti*, Sarajevo: Orijentalni institut, Posebna izdanja XXVII.

Nametak, Fehim. (2013), *Historija turske književnosti*, Sarajevo: Orijentalni institut, Posebna izdanja XL.

Rizvić, Muhsin. (1980), 'Prisjećanja o Ćatiću- pjesniku i patniku', *Zbornik radova o Musi Ćazimu Ćatiću*, Sarajevo: Institut za jezik i književnost u Sarajevu-Odjeljenje za književnost, 11-23.